

Ñañepyrü haçua

Mba'érepa ñamba'apova'erâ umi mba'e vaieta ojejapóva mitakuña'i ha mitäkuña rehe mbo'ehao rupi.

Jaikuaa porâko mitakuña'i ha mitäkuña hi'areveha mbo'ehaópe, upe aja ha'ekuéra oñepyrü, ojoheka oñomoirü haçua oñondive, oñemoarandu, oñe'ê ha omombe'u haçua ojupe oñandu ha ojehúva ichupekuéra, oporohayhu, oñorairö'imi oñondive avei.

Péicha avei, upépe ha'ekuéra oñanduva'erâ oñeñangarekoha hesekuéra ha ikatuha oñe'ê opa mba'e rehe ojejoko'ÿre ichupekuéra. Upévore, ko'ápe oñeñe'êva'erâ opaíchagua mba'e vai ojehu téra ikatúva ojehu ichupekuéra ha nomombe'uintehína. Ndaha'éirö mbo'éhaópe, moöta katu piko upéicha ramo.

Ja'éro umi mba'e vaita ojejapóva téra oikóva mitakuña'i ha mitäkuña rehe, ñañe'ehína umi mba'e ojejapóva hesekuéra ikatúva ombyai hete kuñáicha téra omyangekói iñe'ä, iñaputü reñöi ha heta mba'eve ohasáva iñakä rupi.

Ko tembiapo omombe'úva mba'éichapa oñemba'apova'erâ "Ana", ohechaukase mba'éichapa kuñakuéra ohasa vai noñembojojái rupi tekovekuéra apytépe kuñahaguérente. Ko mba'e ojehero avei "violencia de género". Oñeñeha'áva'erâ oñemba'apo nameméi oñemba'apoháicha ambue mbo'epykuéra, upeva'erâ ojajapo kuri corto audiovisual hérava "Ana" ha ko tembiapo ohechaukátava mba'éichapa oñemba'apova'erâ upéva.

Mba'érepa ñañe'ëtaramo ko'ä mba'e vaita rehe ñambojerete ja'éva ha ndaikatúi ñañomongeta poránte.

Hasy nunganiko ñañe'ê ko'ächagua mba'e rehe. Ha'eteku oikonteva'erävoi umíva jahecháre oikomemeha opa henda rupi, ha katu, oiko sapy'áramo ñande rehe, ñañamombe'uséi avavetépe jaguerotĩgui. Nañañe'êséi voínteko ñande rekoveré, ñande rogayguakuérare, jahayhúvare, jaguerokyhyjévare téra ojehúva ñande rete rehe, ha upéichavérö, tekotevé ñañe'ê sexo rehe ha umi mba'e ndajaiipotáiva oiko ñande rehe.

Mba'eräpa ko tembiapo jaipuruta

Ko tembiapo ñande resape'asehína mba'èichapa ñamba'apóta debate rupive ñañomongetáta umi mba'e vaita oikóva kuña rehe. upeva'erâ ojeipuru porandukuéra ha oñemba'apóta atýpe temimbo'ekuéra, mbo'ehára, motenondehára, umi Cooperadora escolar-kuéra, sy ha túvakuéra ndive ha ambue aty ikatuva'erächagua oñemba'apo avei.

Ndahasýiko jaipuru ko tembiapo, natekotevéi ñandekatupyryeterei upeva'erâ. Rasánte ñaikotevé ñamba'apose .

Ko tembiapo oñemohenda mbohapy hendáicha:

Peteĩhápe: oje'e mba'éichapa ikatu oñemotenonde umi aty guasu omba'apótava ko tembiapo.

Moköihápe: oĩ mbo'epykuéra oipytyvótava oñeikũmy poräve umi mba'e oñemba'apótava debate aja.

Mbohapyhápe: ojehechauka mba'emba'épa ojejapova'erâ oikóramo umi mba'e vai opaíchagua kuñáre ha moöpa ikatu jaha ñamombe'u umíva ikatu haçuáicha ñande pytyvö, ñaikotevé ramo.

Ñañe'ëramo añoite umi mba'e rehe, ñamboyvytu ha ñamombe'u ramo ojehúva ñandéve, ikatútama jaheka oñondive tape ombovevúitava ñanemyangekóiva. Jaguerokirirĩramo katu, araka'eve ndopamo'ãi ko mba'e, ivaivéta uvei, oñeñemboharaikuereíta ñande rete rehe ha ñañeñandu vaivéta jahávo, ndaikatúi jaikuaa mba'épa jaipota añete ñane mba'erâ téra jajaposéva, ñaimo'ä voi ndaiporämo'ãiha ñande rekove tenonde. Ha katu upéva ndaha'eihína upéicha, oñondive ikatu ñamoambue umi mba'e ha ñamoporäve ñande rekove.

Ñambosako'i ñane rembiapo

Opáichagua atýpe ikatu oiko opa mba'e iporä téra ivaíva. Umi tekovekuéra omoambuekuaa upéva oñeñanduháicha hikuái. ouháicha omba'apo haçua, ikatu nomba'aposéi ha oúnte hikuái ha mba'éichapa oñeñandu oñemba'apo aja téra katu mba'épa oha'arö kuri oiko oñemba'apopa rire. Namba'apo aja oimeraë mba'e ikatu oikohína, upévore jaikuaa poräva'erâ mba'épa ikatu jajapo ñasë haçua tenonde. Upeva'erâ tekotevé ñamoguata ñane rembiapo kóicha:

Jahecha raëva'erâ "Ana" (cortometraje)

Ñamoñe'ê ha ñaikũmbyporä mbo'epy ojeguervá ko'ápe

Jajapo ñande raëve umi tembiapo.

Jahechakuaava'erâ mboy aravópa ñaikotë ha ñanderupytytapa upéva ñamba'apo porämbaite haçua he'iháicha ñandéve ko aranduka.

Ñane mandu'ava'erä "Ana" hi'areha 10'32"

Jahechakuaava'erâ toiporämba ñaikotevëtava guive ñamba'apo porä haçua. Namba'apotahápe, ojeikepa ha ojeguapy poräva'erâ, oñeñeha'áva'erâ mba'eve omyangekói umi mba'apótava upépe. Aníke oiko tesarái, ojehecharaëva'erâ "Ana" ambue ohecha mboyve, ikatu haçuáicha jaikuaa oñehendu ha ojehechaporäha.

Ñañomongetákena umi mba'e vaieta ojejapóva mitakuña'i ha mitäkuña rehe

Ñañomongetákena umi mba'e vaieta ojejapóva mitakuña'i ha mitäkuña rehe

Mba'éichapa ikatu oñemba'apo debate rupive

Mba'egui cortometraje "Ana" oñe'ë

Ana ningo temimbo'e Educación Mediapegua, ha'éicha ikatuhína oĩ opaichagua mitakuña mbo'ehaópe ohóva, heta iñangiru ha ojegustakatúva avei. Oiko poráhagui ivaipaite sapy'a hendive, oñepyriñ oñemoi heta mba'e vaire oñandúva ojeapoha hese, vaicha chupe guarã opapa voi mba'e porã ha ndoikuaái mba'éichapa ikatúva'erã osẽ umi mba'e ojeapóva hese. Upéichaverõ, ha'e ndokiririi ojehúva chupe, omombe'u Mariape, iñangiru ha Juan, ijegustaha ohayhuva ichupe; vaicha iporãta ohóvo ichupe.

Ana rupive ikatu jajepy'amongeta ojeapóva jepi mitakuñakuéra rehe mboriahu pa'ũme oikóva ha ndoñemomarangúgui hekópe porã ichupekuéra hekoha ha mbo'ehao rupi avei, ha upekuévo jahechakuaa mba'e rupípa oiko ko'ã mba'e ha mba'éichapa omoambuekuaa mitakuña rekove..

Ikatu ñamba'apo péicha

Ñamoambue cortometraje "Ana" paha.

Ñepyriñã - Pateihápe

Cortometraje ha atykuéra (10 aravo'i jave)

Jahecha "Ana" 8'43" pukukue jave ha upepe ñamombyta. Upéi ñañombyaty aty'ípe (ñañeha'ã jahupyty 3 peve téra ani ohasa 6)

Jajepy'amongeta mba'éichapa ñamboambuekuaa ipaha - Moköihape

Atýpe (20 aravo'i jave): jajepy'amongeta mba'éichapa ikatu ñamoambue Ana paha ha jaiporavo peteíva, upeva'erã ñaporandukuaa ko'ã mba'e: péichapa ñande rekove aça rupi; oikópa ko'ã mba'e ñande mbo'ehao rupi, ñande rógape, mavamáva rehepa oiko jepi ko'ã mba'e.

Ñañeha'ã ñamoha'anga paha jaiporavova'ekue, ndaipukuieteva'erã, ani ohasa 3 aravo'i. Jahasa tenondépe ha ñamoha'anga paha aty oiporavova'ekue (30 aravo'i jave)

Ipahaitépe jajepy'emongeta jey - Mbohapyhápe

Jahecha mba'éichapa opa añete pe cortometraje. Aty guasúpe ñañomongeta ha ñamojoavy umi paha ñamoha'angava'ekue cortometraje paha rehe.

Upe rire, ñambohasa ojupe marandu ikatu haçuáiicha opa ko'ã mba'e vai oikóva mitakuñã'i ha mitakuñakuéra rehe.

Ikatu ñamba'apo péicha avei

Ñamyesa'i jahávo cortometraje "Ana"

Pateihápe (20 aravo'i jave)

Ñambohasa cortometraje ha ñamombyta 2'40" pe.

Ñañomongeta ko'ã porandu rupive: mba'érepa Ana hyge guasúne ra'e, oipotánepara'e Juan hyge guasu, ikatúnepa oiko oñondive Ana hyge guasu'yre, mba'éichapa ikatúne ojapo hikuái ani hyge guasu "Ana".

Mba'epa oiko jepi mbo'ehao rupi mitakuña hyge guasu sapy'áramo ha hogapýpe, iñirünguéra ndive avei.

Ikatu ñanepytyvõ ko'ã mba'e: mitakuña hyge guasúramo, mba'épa he'ise machismo, mitã sexualidad rehe, adolescencia ha juventud, género.

Moköihape

Ñambohasa jey cortometraje ha ñamombyta 8' 43" pe

Ñañomongeta jey ko'ã porandu rupive: mba'érepa Ana hi'otĩ ha okyhyje omombe'u hagua oikóva hese, mba'érepa Ana sy odefende ipadrástrope, pe Anáre ojapóva ipadrástropa ha'e oipotágui oiko.

Ikatu ñañañe'ë ko'ã mba'e rehe: mba'emba'eichagua mba'e vaípa ikatu ojejapo géneroha kuña rehe, araka'épa ñañañe'ë umi mba'e vai oikóva ogapýpe.

Mbohapyhápe

Ñambohasa cortometraje ipaha peve

Ñañomongeta jey ko'ã porandu rupive: mávapepa ikatu jajerure ñanepytyvõ haçua jaikuaáramo oikoha Anape ojehuháicha; oípa Paraguaype Ley oñangarekóva ani oiko haçua ko'ã mba'e vai género rehe.

Ikatu ñañañe'ë ko'ã mba'e rehe: mba'épa ikatu jajapo oñondive ko'ã mba'e vai opa haçua, moopa ikatu jajerure ñanepytyvõ haçua: Ley 1600; Código de la niñez y la adolescencia, mba'épa jajapova'erã ko'ã mba'e renondépe, mba'épa ikatu ha ikatu'yva jajapo, moopa jahava'erã upeva'erã.

2/ Mba'éichagua mba'e vai ikatu oiko género ha kuña rehe avei

Umi oikóva mava rehe oñenupäramo, oñemyañáramo, ojehapýramo téra ojeipurúramo arma téra oimerae mba'e ojejahéi haçua opavavé rehe. Heta jey oĩ kakuaa ojapóva ko'ã mba'e omyatyťõ haçuáiicha ñandeko mitã, mitakuña'i, mitakuimba'e ha

mitärusukuérape avei ha upéva ndaupeichahína, héra Violencia física:

Umi mba'e oikóva máva rehe ndaháei katuete ombyai haçuaicha hete, ha katu oĩ ambue mba'e ikatúva ojahéi mava tembiandu rehe, oñeamenasáramo, ojeja'o vaíramo ambue rendondépe, oñeñe'ëvaíramo máva rehe, avei mbaretépe oñeñembotýramo kotýpe avavéichagua ndive oñeñe'ë haçua, oje'e Violencia psicológica téra emocionalha

Umi oikóva máva rehe ndojaposéiramo téra ndoipotáiramo ojejapo hese oimerae mba'e isexualva téra katu ojeipuru isexualidad igustope'y taha'eha'ëva ndive ha oimeraëva hendápe, ojehero Violencia sexual.

Péva he'ise, ojeguerekóramo opáichagua sexo mbarete rupive, ojepokoukáramo mbaretépe ambue rete rehe téra ojeporomongele'e ojeguerekoségui sexonte, mbaretépe ojeikóramo ndoelkoséiramo avave ndive téra mbaretépe oporomomendaséramo téra mitãme omomendaséva, mbaretépe oporoprostutiséva ha omembykuaséva kuñame avei ha opa mba'eichagua ombyaikuaáva máva isexualidadpe. Ko'ã mba'e Ley rupive ikatu ojehechakuaahina.

Umi oikóva mava rehe ndojehejáiramo oikuaa mboy pirapirépa téra mba'épa ojeguereko oñondive. Avei oiko ndojekuaaukáiramo mba'éichapa ojeipuru pirapire oikéva ojoapytépe, ndojehejáiramo kuñame omba'apo omba'aposéramo, téra katu oñemomba'apo ha ndojepagái ichupe upévare. Ndoñembohasáiramo mitãme çuarã hembí'u repyrã ha mba'e, péva Violencia económica.

Umi oikóva umi institucionha rupi imotenodehára ipu'aka mbaretépe umi oíva ipoguýpe. Ko'ã mba'e ikatu jajuhu mbo'ehao, hospital, policía, juzgado ha umi empresa privadakuéra rupi, péva Violencia institucional.

Umi mba'emba'e ñande rete oguerekóva (anatómica, fisiológica, hormonales, ha mba'e) ohechaukáva mba'éichapa kuña ha kuimba'e, péva ojehero, Sexo.

Mba'éguipa ñañañe'ë ja'erõ Violencia doméstica o intrafamiliar

Oimeraë mba'e ojeapóva oñembyai téra oñembohasa'asy haçua kuña ha kuimba'e físico, sexual ha psicológico avei. Ko'ã mba'e ojehechakuaa oikoha ogapýpe, kichihakuéra, oikóva oñondive omendáva'yre apytépe ha umi ojopíva'ekue avei.

Umi máva apytépe oĩ kuñakuéra oñandúva iména, téra iconcubino voi ombohasa'asyva ichupe. Péicha avei, jajuhu mitakuña'i, mitã'i, mitakuña'i ha mitákuimba'e, iguaigui ha itujáva. Ko'ã mba'e ikatu oiko opáichagua clase social rupi.

Ndahi'aréi oñeimo'ã gueteri péichanteva'erã voi ko'ã mba'e, oikonteva'erã voi ha oikóramo ogapypegua mba'énteha, upévare noñedenunsiáiva ha noñpenalisai upévare.

Ko'áça tuicha iñambue upéva ha katu upéichaverõ oĩ omo'áva ko'áichagua mba'e, upévare oĩ heta kuña ohasa'asyva gueteri ha omanóva upe haguére.

Ley 1600/00 "Ley contra la violencia Doméstica" oĩ oñangareko haçua kuña rekoveré anive hagua oiko ko'áichagua mba'e.

Mitanguéra, mitakuña, mitákuimba'e derechokuéra

Ko'áva apytépe oĩ heta derecho oñangarekóva umi mitanguéra, mitákuña, mitákuimba'e rehe ojehechakuaávo mba'éichapa okakuaa ohóvo.

Pe Convención ojeapóva'ekue derechos del niño ha Código de la niñez ohechakuaa ko'áva oikotevéha upéva rehe. Upéva apytépe oĩ he'íva mitanguéra, mitákuña, mitákuimba'e ndohasa'asyíva'erã mba'evetépe ha oikova'erã sasõ ha ñangarekopýpe.

Sexualidad adolescente

Pe periodo ohasáva opáichagua tekove oñandu iñambueha ohóvo hete, ikuaapy, iñangapy hekojerakuévo ha hekokuaaapype, pevahína Sexualidad adolescente. Ko'ápe tekotevé jaguata hendivekuéra ikatu haçuáiicha oñemomarandu oikuaa haçua ojehúva hetépe ha iñangapýpe ha upekuévo oikuaa porã haçua mba'épa ojapóta oiko hekope porã isexualidad hekove pukukue aja.

Iporã oikuaa ko'ã mba'e.

- Ohecharamova'erã hete oikokuaa haçua umi mba'e iñambuéva ohóvo upévape

- Ohechakuaava'erã umi mba'e ha'e oipotáva ha umi mba'e hapicha oipotáva avei.

- Oikumbyva'erã umi marandu oguahëva tele, radio ha kuatiahai rupive. Oikuaava'erã mba'epa he'ise: mba'épa ojeapova'erã ani oiko tyge guasu - abstinencia, contracepción-masturbación, umi mba'e ha'e oñandúva (deseo, placer) ha umi

mba'asy oñembohasáva relación sexual rupive ha mba'épa ogueru hapykuéri umíva VIH ha Sida.

- Oikumbyva'erã iñidentidad de género ha mba'épa ha'e kuñáramo téra kumba'éramo.

- Oñomongetava'erã hogayguakuéra ndive sexualidad rehe.

- Ohechaukakuaava'erã mborayhu opaichante, natekotevéi relación sexual añómente.

- Ohechakuaava'erã mba'éichapa oñeñandu oguerekóramo hendivegua, mooítepevépa ikatu isexualidadpe oho, oñe'ëva'erã oñondive mba'éichapa ojeipuru condón, mba'épa ojapova'erã hikuái ani hyge guasu ha upáichagua mba'e.

Mba'épa oiko mitakuñakuéra hyge guasúramo

Ñane retãmeko, peteĩ po mitakuñagui (15gui 19peve) hyge guasu, upéva 10,2 % he'í hyge guasuhague peteĩ terã hetave jey. Ojekuaa Encuesta nacional de Demografía y Salud Sexual y Reproductiva del Centro Paraguayo de Estudios de Población rupive.

Ko mba'e oiko noñemomarangúgui hendápe porã ichupekuéra. Hetaichagua oñeĩ, upévare pe oñemoaranduháicha religiónpe ha pe doble moral nohejái oikuaa porã mba'épa añete educación sexual he'ise ha katu tele, radio ha internet rupive oñemoçuahë momarandu ndaha'éiva ichupekuéra guarã.

Mba'épa jajapova'erã jahechá oikóramo ko'ã mba'e

Ñambyasy ningo ko'ã mba'e vaieta oikóva kuña rehe (imatakuña'i guive tuicha peve), opa rupi oiko gueteri ko'ã mba'e ha ñande rekoha imachístava ko'ágaite peve he'í oikonteva'erã voiha.

Ko'ã mba'e oikóva ko tuicha ñande mondýi ha upéva ñande rejã jepi pytu'yre ha ndaikatúi pya'e jajapo mba'eve jahechávo umi máva ojapova ko'ã mba'e, ñane nupáva, oñe'ë hatáva, ñanembohasa'asyva ha'eha umi ñande rogaygua voi téra umi jaikuaa poráva ha jahayhúva.

3/ Mba'épa jajapóva'erã ko'ã mba'e vai renondépe

Oikórõ ko'ã mba'e, ndajaikuaai mba'épa jajapova'erã

Upévare tekotevé jaikuaa porã ko'ã mba'e ikatu haguáiicha ñañangareko ñandejehe voi ha ñamýi hendápe porã oikóramo ñande rehe a máva oikotevéva oñeipytyvõ.

Ko'ã mba'e jajapova'erã katuete

●Ehenói 911pe, emombe'u nde réra ha moõpa reiko ha moõitépa reime upe aja.

●Esẽ nde róga téra reimehágui, ikatúramo egueraha nde cédula nendive, ejerure nde vecinokuérape tandeipytyvõ oguahë aja policía. Oĩramo nde pehënguekuéra, ne membykuéra téra ambuéva ikatuva'eráichagua oñeviolenta, pesẽmba okápe.

●Emombe'u nde vecinokuérape téra ambue rogayguakuéra mba'épa ojehu ndeve ha mba'éichapa eñeñandu, upe rire eikotevêtahína testigo rehe.

●Ojekuaarõ nde retére moretón, oñeikytiñpahague, eñekaráipahague, nde ruguypärõ, pya'e ehova'erã Hospital téra Centro de Salud hi'acuívéva ndehegui. Emombe'u porã mba'épa ojehu ndeve kuri, aníke etitĩ, ha'ekuéra oĩ ndeipytyvõ haçua. Ojehaíva upépe ikatu reikotevé denuncia haçua.

●Efotografiauka umi mba'e nde rete rehe ojeapova'ekue, ikatu nde celular téra nde rapicha mba'e guive téra katu cámara fotográfica guive avei. Nde rete ikatu okuera ha reikotevéta ehechauka mba'épa oiko nde rehe kuri edenunsiakuévo.

●Eñongatúkena umi kutia oñeme'ëva'ekue ndëve, receta, diagnóstico médico ha recibo poha ejoguava'ekuégui.

●Ha katu mbaretépe ejeipyhyra'e eguereko haçua sexo, aníke ejahu ni ejohéi moövete nde retégui, katuete ningo ejoheiséva'erã, ha katu eñeha'ã epyta upéicha sapy'a eguahë aja hospitalpe, emombe'u porã upépe etĩ'yre mba'épa oiko nde rehe kuri, ojehaíva upépe eipurúta edenunsia hagua.

●Opáichante iporáva'erã ejerure peteĩ nde rogaygua, nde rapicha téra nde vecinope ndeipytyvõ haçua ko'ã mba'épe.

●Ejerurékena eñeipytyvõ hagua.